

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1
ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ. ІСТОРІЯ ЇЇ РОЗВИТКУ,
ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ. ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЛІКАРСЬКОЇ, І, ЗОКРЕМА,
СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Конкретні цілі

- Аналізувати етапи розвитку вітчизняної судової медицини, внесок окремих вчених на кожному етапі.
- Пояснювати засади організації судово-медичної експертизи в державі.
- Знати функцію структурних підрозділів бюро судово-медичної експертизи
- Аналізувати нормативно-правове забезпечення медичної діяльності.
- Інтерпретувати законодавчі норми стосовно призначення та проведення судово-медичної експертизи.

ТЕМА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:
„ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-
МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ”

ОБГРУНТУВАННЯ ТЕМИ ЗАНЯТТЯ

Під час розслідування справ, пов'язаних із скоєнням злочинів проти здоров'я та життя людини у слідства виникають питання, з'ясування яких пов'язане з медичними та біологічними знаннями. Розв'язання таких питань покладено на судово-медичну експертизу та фахівців — судово-медичних експертів. Згідно чинного законодавства у разі потреби до виконання судово-медичних дій може бути залучений лікар будь-якого фаху. Тому знання організаційних основ судово-медичної експертизи та процесуальних норм, які регламентують судово-медичну експертну діяльність, є необхідним для лікарів будь-якого фаху.

МЕТА ЗАНЯТТЯ: ознайомити студентів із організацією судово-медичної служби в Україні, процесуальними нормами та законодавчими нормативно-правовими актами, які регламентують її проведення.

МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Таблиця “Структура судово-медичної служби в Україні”.
2. Таблиця “Структура бюро судово-медичної експертизи”.
3. ”Основи законодавства України про охорону здоров'я”. Розділ ІХ. “Медична експертиза”, ст.71. “Судово-медична і судово-психіатрична експертизи”, ст.73. “Альтернативна медична експертиза”.
4. Кримінально-процесуальний, кримінальний кодекси України.
5. Закон України “Про судову експертизу”.
6. Наказ МОЗ № 6 “Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України” (1995 р.).
7. Контрольні тестові завдання.
8. Тести для визначення початкового рівня знань

ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТТЯ

1. Визначення початкового рівня знань, які отримали студенти з попередніх кафедр.
2. Знайомство студентів з кафедрою.
3. Опрацювання теми заняття.
4. Вирішення контрольних тестових завдань.

5. Узагальнена оцінка знань студентів

ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТА

Оцінка знань студента є узагальненою за всіма видами роботи, яка проводиться на практичному занятті, і складається із :

- Оцінювання вихідних знань по темі;
- Оцінювання основної частини заняття із опрацюванням практичних навичок.

На занятті кожен студент отримує оцінку у балах та оцінку за традиційною системою.

Традиційна оцінка	Оцінка у балах
5	6 балів
4	4 бали
3	2 бали
2	1 бал

ПЕРЕЛІК ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ, ЯКИМИ ПОВИННІ ВОЛОДІТИ СТУДЕНТИ З ПОПЕРЕДНІХ КАФЕДР

1. Знати поняття про кодекси, їх різновиди та питання, які вони регламентують.
2. Знати "Основи законодавства України про охорону здоров'я" та зокрема ст. ст.6,7 (е), 69,71,72,73 та вміти їх інтерпретувати.

ПЕРЕЛІК ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ, ЯКІ ПОВИННІ ЗАСВОЇТИ СТУДЕНТИ НА ЗАНЯТТІ

1. Знати організацію судово-медичної служби в Україні.
2. Знати структуру бюро судово-медичної експертизи та функції його підрозділів.
3. Знати права, обов'язки та відповідальність лікаря та вміти користуватись ними під час виконання судово-медичних експертних функцій.

ЕЛЕМЕНТИ ЗАНЯТТЯ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ ОБОВ'ЯЗКОВІЙ ОЦІНЦІ

1. Початковий рівень знань з суміжних дисциплін, що інтегруються з судовою медициною.
2. Знання студентів щодо організації судово-медичної служби в Україні, прав, обов'язків та відповідальності судово-медичного експерта (лікаря-експерта).
3. Вирішення контрольних тестових завдань з організаційних основ судово-медичної експертизи.

ОСНОВНІ ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПОНЯТТЯ

Кодекс — єдиний систематизований законодавчий *акт*, в якому містяться норми права, що регулюють певну галузь суспільних відносин.

Кримінальний кодекс (КК) — зведення *законів*, які визначають підстави, умови і принципи кримінальної відповідальності, систему та порядок визначення покарання, умови та види звільнення від кримінальної відповідальності чи покарання, ознаки суспільно небезпечних дій (*злочинів*) та міру відповідальності, що застосовується до осіб, які винні у їх учиненні.

Кримінально-процесуальний кодекс (КПК) — зведення *законів*, у якому в систематизованому вигляді містяться норми, правила, що регламентують діяльність органів *дiзнання*, досудового слідства, прокуратури, суду з питань розкриття злочинів, встановлення, викриття і покарання винних і визначають права і обов'язки всіх учасників кримінального судочинства.

Судова експертиза — дослідження експертом на підставі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ та процесів, в яких наявна інформація про обставини справи, що знаходиться у виконанні в органах *дiзнання*, попереднього слідства або суду.

Судово-медична експертиза — вид судової експертизи, який призначається для вирішення

питань медичного або біологічного характеру, що виникають під час розслідування справ у органів дізнання, попереднього слідства чи суду.

Судовий експерт – особа, яка має необхідні знання для давання висновку з питання, що досліджується.

Судово-медичний експерт – особа, яка має звання лікаря, отримала спеціальну підготовку і займає штатну посаду судово-медичного експерта в судово-медичній експертній установі.

Лікар-спеціаліст у галузі судової-медицини – особа, яку залучає слідчий для огляду трупа на місці його виявлення, та якою може бути як штатний судово-медичний експерт, так і лікар любого фаху.

БЛОК ІНФОРМАЦІЇ

Для вирішення питань медичного та біологічного характеру, які виникають в практичній діяльності органів дізнання, слідства та суду призначається судово-медична експертиза. Порядок її призначення і виконання регулюють КК та КПК, закон “ Про судову експертизу”, “Основи законодавства України про охорону здоров’я” (1992), наказ № 6 МОЗ (1995). Закон також регламентує випадки обов’язкового призначення судово-медичної експертизи.

Судово-медична експертиза призначається слідчим або судом, які складають відповідну постанову.

Судово-медичну експертизу доручають судово-медичному експерту. КПК регламентує також можливість залучення до експертизи лікаря любого фаху, якщо він має необхідні знання для давання висновку. Такого лікаря називають лікарем-експертом. Якщо постанови не складають, то проводять дослідження певного об’єкту. Такими об’єктами, які вивчають під час проведення судово-медичної експертизи або судово-медичного дослідження (для живих осіб – обстеження), являються трупи осіб, загиблих насильницькою смертю або при підозрі на насильницьку смерть; потерпілі, обвинувачувані та інші особи; речові докази та матеріали кримінальних та цивільних справ. Ці об’єкти можуть бути досліджені під час проведення первинної, додаткової чи повторної експертизи, які можуть бути виконані одноосібно, комісійно або комплексно.

При проведенні експертизи має бути присутнім слідчий, який її призначив, а лікар — з дозволу слідчого.

Судово-медична експертиза любого об’єкту може бути проведена тільки державною судово-медичною експертною установою, а його дослідження — також і комерційною структурою або окремими громадянами за умов наявності у них ліцензії, що дає право займатися такою діяльністю.

Державна судово-медична експертиза утворена за принципом інстанційності, основними структурними елементами якої є районне (міжрайонне) відділення бюро судово-медичної експертизи, обласне бюро (міське бюро м. Києва) судово-медичної експертизи та головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ України.

Структурно-функціональною ланкою судово-медичної експертизи є бюро судово-медичної експертизи. У складі бюро наявні такі функціональні підрозділи як відділи та відділення. У бюро є 5 відділів, які відповідають об’єктам експертизи, та 5 відділень, які забезпечують виконання основних лабораторних досліджень. Відділами бюро є наступні:

1. Відділ судово-медичної експертизи трупів.
2. Відділ судово-медичної експертизи потерпілих, обвинувачуваних та інших осіб.
3. Відділ судово-медичної експертизи речових доказів.
4. Відділ комісійних експертиз.
5. Відділ чергових судово-медичних експертів.

У бюро існує ще організаційно-методичний відділ.

Серед відділень бюро виділяють районні та міжрайонні відділення та 5 відділень, що входять до відділу судово-медичної експертизи речових доказів, а саме:

- відділення судово-медичної гістології
- відділення судово-медичної імунології
- відділення судово-медичної криміналістики
- відділення судово-медичної токсикології
- відділення судово-медичної цитології.

У відділах і відділеннях бюро судово-медичної експертизи проводять судово-медичні експертизи або дослідження відповідних об'єктів.

Так, у відділі експертизи трупів виконують судово-медичні експертизи з метою встановлення причини смерті, характеру і механізму виникнення тілесних ушкоджень, часу настання смерті тощо.

У відділі експертизи живих осіб виконують судово-медичні експертизи з метою встановлення наявності тілесних ушкоджень, визначення ступеня тяжкості, у випадках статевих злочинів, визначення спірного статевого стану.

У відділі комісійних експертиз виконують судово-медичні експертизи з метою усунення протиріч між раніше проведеною експертизою та іншими матеріалами справи, у випадку необгрунтованості висновків або сумнівів особи, що призначила експертизу щодо її правильності, а також з метою встановлення терміну зачаття, здатності до запліднення, проценту втрати професійної працездатності і правильності надання медичної допомоги у випадках притягнення до кримінальної відповідальності медичних працівників за “професійні правопорушення”.

У відділі експертизи речових доказів виконують судово-медичні експертизи для вирішення наявності речового доказу та питань, що можуть бути доказом у справі. При цьому виконують судово-гістологічні, судово-імунологічні, судово-медико-криміналістичні, судово-токсикологічні, та судово-цитологічні експертизи.

Судово-гістологічні експертизи проводять з метою встановлення патологічних та травматичних змін у надісланих об'єктах, для встановлення або підтвердження причини смерті, давності, зажиттєвості травми тощо.

Судово-імунологічні експертизи проводять з метою встановлення наявності, виду і групової приналежності об'єктів людського походження, встановлення батьківства, материнства та підміни дітей.

Судово-медико-криміналістичні експертизи проводять з метою встановлення знарядь травми, їх диференціації та ідентифікації, ототожнення особи, визначення природи та елементного складу мікрооб'єктів, слідів, накладень, реконструкції ситуації, в якій були нанесені ушкодження.

Судово-токсикологічні експертизи проводять з метою виявлення та визначення хімічних речовин в об'єктах біологічного походження та інших доказах.

Судово-цитологічні експертизи проводять з метою встановлення в слідах та речових доказах наявності клітин з тканин людини, визначення їх видової, групової, статевої і органо-тканинної належності.

Судово-медичні експертизи виконують фахівці — судово-медичні експерти. Під час виконання експертизи судово-медичний експерт має відповідні права та обов'язки. Крім того, судово-медичний експерт несе і відповідальність згідно КК.

Судово-медичний експерт зобов'язаний за постановою слідчого чи ухвалою суду провести повне вивчення об'єкта та дати ґрунтовний і об'єктивний висновок. Крім того він повинен максимально, як це можливо, зберегти об'єкт дослідження.

Судово-медичні експерти (лікарі-експерти) мають право:

1. Знати мету та завдання експертизи.
2. Знайомитись з матеріалами справи.
3. Клопотати про надання додаткових матеріалів.
4. Вказувати на встановлені в ході експертизи факти, що мають значення, але з приводу яких не були поставлені відповідні питання.
5. Бути присутніми на допитах та інших слідчих діях.
6. Задавати питання щодо експертизи особі, яка знаходиться під слідством стосовно предмету експертизи.
7. Клопотати про запрошення та залучення до експертизи необхідних фахівців.
8. Одержувати винагороду за експертизу, якщо її виконання не було службовим завданням.
9. На судово-медичних експертів поширюються професійні права, які передбачені “Основами законодавства України про охорону здоров'я” (ст.77) та законом “Про Державну службу”.
10. Судово-медичні експерти підлягають обов'язковому державному страхуванню на випадок захворювання на СНІД.

Судово-медичний експерт несе відповідальність згідно КК за експертизу, яку він проводить, а

саме:

- завідомо неправдиве показання;
- за розголошення даних досудового слідства або дізнання;
- за відмову експерта від виконання покладених обов'язків.

Держава гарантує незалежність експерта та правильність його висновку, що забезпечується:

- порядком призначення експерта,
- заборороною втручання будь-кого в проведення експертизи;
- існуванням установ судової експертизи, які відокремлені від органів дізнання і попереднього слідства;
- кримінальною відповідальністю експерта за завідомо неправдиве показання;
- можливістю призначення повторної експертизи;
- присутністю учасників процесу під час проведення експертизи.

Судово-медична експертиза може бути проведена в судовому засіданні.

Результати судово-медичної експертизи оформлюють у документі під назвою "Висновок експерта". Якщо ж проводять судово-медичне дослідження, то його результат оформлюють у документі, що має назву "Акт судово-медичного дослідження". Ці документи складаються з трьох частин – вступної, описової (дослідницької) та заключної частини.

КОНТРОЛЬНІ ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

КОД	Вірні відповіді	КОД	Вірні відповіді
А	3,1,2,5,4	Л	3,5
В	1,3, 5	М	5, 3, 2, 4
С	2, 4	Р	1, 5
Д	3	П	Так
Е	2,4,5	Т	Ні
К	1,3	Ф	1,4,5

1. Проведення судово-медичної експертизи передбачене:

- 1 — Відомими правилами
- 2 — Вимогами родичів
- 3 — Статтями кодексів
- 4 — Усним розпорядженням головного лікаря лікувальної установи
- 5 — Направленням лікувальної установи

2. Лікар будь-якої спеціальності може бути залучений для проведення експертизи:

— Так — Ні

3. Лікар будь-якої спеціальності, який залучений для проведення судово-медичної експертизи, іменується як:

- 1 — Експерт
- 2 — Судово-медичний експерт
- 3 — Лікар-експерт
- 4 — Консультант
- 5 — Лікуючий лікар

4. Лікар-експерт за експертизу, що проводиться, несе таку ж відповідальність, як і судово-медичний експерт:

— Так — Ні

5. При проведенні експертизи експерт зобов'язаний:

- 1 – З'явитися за викликом слідчого, прокурора, суду
- 2 — Проконсультуватися з адвокатом
- 3 — Дати правильний висновок на поставлені питання
- 4 — Вивчити кримінально-процесуальний кодекс
- 5 — Зберігати слідчу таємницю

6. При проведенні експертизи лікар-експерт має право:

- 1 — Знати цілі і задачі експертизи
- 2 — Знайомитися з матеріалами справи
- 3 — Дати правильний висновок на поставлені питання
- 4 — Вивчити кримінально-процесуальний кодекс
- 5 — Зберігати слідчу таємницю

7. При проведенні експертизи експерт або лікар-експерт має право:

- 1 — Знати цілі і задачі експертизи
- 2 — Знайомитися з матеріалами справи
- 3 — Бути присутнім на допитах
- 4 — Відмовитися від відповіді на питання, що виходять за межі його компетенції
- 5 — Просити надання часу для ознайомлення з необхідною літературою

8. Судово-медичний експерт, як і лікар-експерт, несе відповідальність відповідно до кримінального кодексу за:

- 1 — Відмову від відповіді на питання, що виходять за межі його компетенції
- 2 — Ухилення від виконання експертизи
- 3 — Відмову без поважних причин
- 4 — Дачу задалегідь неправдиве показання
- 5 — Розголошення слідчої таємниці

9. До поважних причин, що дозволяють лікарю-експерту відмовитися від виконання експертизи, відносять

- 1 — Небажання в проведенні експертизи
- 2 — Зацікавленість в результатах експертизи
- 3 — Лікарська спеціальність-хірург
- 4 — Некомпетентність в поставлених питаннях
- 5 — Лікарська спеціальність-педіатр

10. Судово-медична експертиза відповідно до кримінально-процесуального кодексу обов'язково призначається для:

- 1 — Визначення роду насильної смерті
- 2 — Встановлення причини смерті
- 3 — Встановлення характеру і ступеня тяжкості тілесних ушкоджень
- 4 — При статевих злочинах
- 5 — Для встановлення віку

11. Інстанційність судово-медичної експертизи передбачає її проведення:

- 1 — Районними, міжрайонними судово-медичними експертами
- 2 — Судово-медичними експертами відділень криміналістики
- 3 — Обласними судово-медичними експертами
- 4 — Експертами прокуратури
- 5 — Судово-медичними експертами Головного бюро СМЕ

12. Судово-медична експертиза входить в систему органів охорони здоров'я:

— Так — Ні

13. Судово-медичну експертизу проводять в такій установі як:

- 1 — Лабораторія
- 2 — Медико-криміналістичне відділення
- 3 — Бюро судово-медичної експертизи
- 4 — Юридичний науково-дослідний інститут
- 5 — Криміналістичний відділ

14. У бюро судово-медичної експертизи є:

- 1 — Поліклініка
- 2 — Танатологічний відділ
- 3 — Відділ експертизи речових доказів
- 4 — Районні, міжрайонні і міські відділення
- 5 — Відділ судово-медичної експертизи потерпілих, обвинувачуваних і інших осіб

15. У бюро судово-медичної експертизи звичайно є такі відділення як:

- 1 — Цитологічне
- 2 — Імунологічне
- 3 — Гістологічне
- 4 — Медико-криміналістичне
- 5 — Токсикологічне

16. У судово-гістологічному відділенні досліджують шматочки внутрішніх органів для:

- 1 — Підтвердження діагнозу
- 2 — Встановлення діагнозу
- 3 — Визначення характеру ушкоджень
- 4 — Встановлення зажиттєвості
- 5 — Встановлення давності травми

17. У судово-токсикологічному відділенні досліджують кров і внутрішні органи для:

- 1 — Встановлення групи крові
- 2 — Встановлення давності настання смерті
- 3 — Визначення отруйних речовин
- 4 — Визначення зажиттєвості травми
- 5 — Встановлення категорії смерті

18. У судово-імунологічному відділенні досліджують:

- 1 — Медичну документацію
- 2 — Результати огляду місця події
- 3 — Речові докази біологічного походження
- 4 — Об'єкти злочинних дій
- 5 — Лікарські справи

19. Об'єктами судово-медичної експертизи є:

- 1 — Протоколи огляду трупів на місці їх знайдення
- 2 — Трупи
- 3 — Живі особи
- 4 — Речові докази
- 5 — Медична документація

20. Судово-медична експертиза може бути проведеною:

- 1 — Одноосібно
- 2 — Консиліумом лікарів
- 3 — Комісійно
- 4 — На дорадчому рівні
- 5 — Комплексно

21. Судово-медична експертиза може бути таких видів:

- 1 — Первинною
- 2 — Комплексною
- 3 — Повторною
- 4 — Комісійною
- 5 — Додатковою

22. При первинній судово-медичній експертизі проводять первинне вивчення будь-якого об'єкта — трупа, живої особи, речового доказу, матеріалів справи:

— Так — Ні

23. Додаткова судово-медична експертиза призначається:

- 1 — При відсутності первинних даних
- 2 — За бажанням слідчого
- 3 — При наявності слідчих даних, які були невідомі на початок первинної експертизи
- 4 — При недовір'ї слідства до результатів первинної експертизи
- 5 — Коли потрібні дані лікарів різних фахів

24. Повторна судово-медична експертиза призначається у випадках:

- 1 — Бажання слідчого

- 2 — Коли необхідні знання осіб як лікарських, так і інших спеціальностей
- 3 – Недовір'я слідства до результатів первинної експертизи
- 4 — Наявності слідчих даних, які були невідомі на початок первинної експертизи
- 5 — Коли для розв'язання слідчих питань необхідні знання осіб різних лікарських спеціальностей

25. Комісійна судово-медична експертиза призначається у випадках:

- 1 — Бажання слідчого
- 2 — Коли необхідні знання осіб різних спеціальностей — лікарських і нелікарських
- 3 — Коли необхідні знання осіб різних лікарських спеціальностей
- 4 — Коли результатам первинної експертизи слідчі органи не довіряють
- 5 — Відсутності додаткової експертизи

26. Комплексна судово-медична експертиза проводиться:

- 1 — Коли необхідні знання осіб різних лікарських спеціальностей
- 2 — За бажанням слідчого
- 3 — Коли необхідні знання осіб як лікарських, так і інших спеціальностей
- 4 — За бажанням родичів
- 5 — Коли результати первинної експертизи сумнівні

27. Судово-медичному дослідженню підлягають такі категорії трупів:

- 1 – Трупи осіб, що вмерли раптово
- 2 – Трупи осіб, що вмерли насильною смертю
- 3 – Трупи невідомих осіб
- 4 – Трупи осіб, яким в лікувальних установах не встановлений діагноз
- 5 – Трупи новонароджених, що померли поза лікарнею

28. Судово-медична експертиза (дослідження) об'єкту зазвичай може проводитись при відсутності документів – постанови або направлення від правоохоронних органів:

— Так — Ні

29. Судово-медичне дослідження будь-якого об'єкта проводять на підставі:

- 1 — Рішення слідчого
- 2 — Постанови слідчих органів
- 3 — Направлення слідчих органів
- 4 — Заяви родичів
- 5 — Розпорядження головного лікаря лікарні

30. Результати судово-медичних експертиз оформлюють в документі під назвою:

- 1 – “Акт судово-медичного дослідження”
- 2 – “Протокол розтину”
- 3 – “Висновок експерта”
- 4 – “Думка фахівця-судово-медичного експерта”
- 5 – “Акт розтину трупа”

31. Результати судово-медичного дослідження любого об'єкту оформлюють в документі під назвою:

- 1 – “Висновок експерта”
- 2 – “Протокол вивчення об'єкту”
- 3 – “Акт судово-медичного дослідження”
- 4 – “Думка фахівця”
- 5 – “Висновок лікаря-експерта”

32. У структурі документа, що складають на підставі направлення судово-слідчих органів, виділяють:

- 1 — Опис місця випадку
- 2 — Вступну частину
- 3 — Висновки
- 4 – Описову (дослідницьку) частину
- 5 – Заключну частину — висновки

33. У структурі документа, що складають на підставі постанови судово-слідчих органів, виділяють:

- 1 — Опис місця події
- 2 — Вступну частину
- 3 — Заключну частину — висновки
- 4 — Дослідницьку частину
- 5 — Заключну частину — підсумки

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ТЕМИ:

1. Судова медицина як наука. Судово-медична експертиза. Експерт, судово-медичний експерт, лікар-експерт.
2. Організація судово-медичної служби в Україні відповідно до чинного законодавства. Нормативно-правові акти, що регламентують проведення судово-медичної експертизи.
3. Організація судово-медичної служби в Україні. Структура бюро судово-медичної експертизи. Функції його підрозділів.
4. Права, обов'язки та відповідальність судово-медичного експерта та лікаря-експерта при виконанні ним експертних функцій. Гарантії незалежності експерта.
5. Об'єкти та види судово-медичних експертиз. Організація проведення судово-медичних експертиз та досліджень: їх призначення, документація та її складові.

ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Концевич І.О., Михайличенко Б.В. Судова медицина. - К.:МП Леся, 1997. – 656 с.
2. Завальнюк А.Х. Судова медицина: Курс лекцій. - Тернопіль:Укрмедкнига, 2000.- 648 с.
3. Судова медицина: навчально-методичний посібник / За ред. Б.Михайличенка. - К.:МП Леся, 2001. – 416 с
4. Бабанин А.А., Нікітіна К.Г., Соколова І.Ф. Правознавство //Сімферополь, 2005.- 704 С.
5. Комаров О.І. Основи права України// Вища школа, 2004.- 204 С.

Допоміжна література

1. Руководство к практическим занятиям по судебной медицине/ Под ред. Концевич И.А. // К.: Выща школа, 1988.-328 с.
2. Кримінальний кодекс України (станом на 5 квітня 2001 р).
3. Кримінально-процесуальний кодекс України (станом на 21 червня 2001 р).
4. Закон "Про судову експертизу", 1994.
5. "Основи законодавства України про охорону здоров'я", 1992.
6. Наказ № 6 МОЗ " Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України", 1995.
7. Бабанин А.А., Соколова І.Ф. Судебно-медичинская експертиза половых состояний// Симферополь, 2001.- 206 С.
8. Бойко С.О. Судово-медична експертиза визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень// Ужгород, 2003.-225 С.
9. Герасименко О. Тлумачний та російсько-український словники з судової медицини. - Донецьк, 1999.- 292 с.

10. Завальнюк А.Х. Глумачний словник судово-медичних термінів. - Тернопіль: Укрмедкнига, 1999. - 351 с.
11. Кулик О.Ф., Бачинський В.Т., Савка І.Г., Ванчуляк О.Я. Особливості судово-медичного дослідження трупа при окремих видах смерті.//Чернівці, 2005. – 211 С.
12. Федорчук-Незнакомцева Є.П., Павлович В.Г. Посібник з судово-медичної танатології. - Київ, 1998.- 46 с.
13. Яланський О.В., Воробйов Ю.В., Яланська Л.О., Воробйов М.Ю. Судово-медичне дослідження трупа. - Полтава, 2000.- 240 с.